

1. Miten hyvin organisaatiossanne tunnetaan suhteellisen uusi laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä?

Melko hyvin

Kuvaile tilannetta:

Yliopistojen henkilöstö on yleisellä tasolla hyvin perehtynyt lain tavoitteisiin ja tarkoituksiin ja keskeisiin säädöksiin erityisesti sosiaalityöntekijöiden osalta. Osalla henkilöstön sisällön tuntemus on välttämätön sosiaalityön ammatilliseen asemaan liittyvien tehtävien hoitamisessa. Käytännössä perehtyneisyyden tila vaihtelee suurestikin eri opettajien, tutkijoiden ja hallinnollisen henkilöstön välillä. Osa henkilöstöstä tuntee lain edelleen aika huonosti, kun taas osa on ottanut lakiin liittyviä asioita myös osaksi omaa opetustaan.

2. Ammattihenkilöitä koskevan lain yleiskuva

2.1 Miten lain tarkoitus (esim. asiakasturvallisuus, palvelujen laatu ja toimivuus, tehtävärakenne, valvonta) on toteutunut?

Ammattihenkilölaki oli tullessaan tervetullut ja se on asiakkaan oikeuksien, asiakasturvallisuuden ja palvelujen ja sen toimijoiden laadun kannalta erittäin tärkeä. Laki tuo sosiaalihuoltoon terveydenhuollon vastaavaan rinnastuvan ammattikelpoisuuksia määrittelevän järjestelmän.

Laki on jo lyhyessä ajassa osoittanut tarpeellisuutensa monella tavalla ja mahdollistanut sosiaalihuollon palvelujen ja osaamisen kehittämisen. Kaikilta osin tilanne ei ole vielä aivan toivottu, sillä esimerkiksi lain 12 § koskevan tulkinnan osalta voidaan esittää epäily, täyttääkö se lain tarkoitusta (1 § 1 momentti 1 kohta: varmistamalla, että tässä laissa tarkoitettulla sosiaalihuollon ammattihenkilöllä on ammattitoiminnan edellyttämä koulutus, riittävä ammatillinen pätevyys ja ammattitoiminnan edellyttämät valmiudet sekä mahdollisuus kehittää ja ylläpitää ammattitaitoaan). Toisaalta mm. lain peruskäsite - asiakasturvallisuus - on edelleen hyvin epämääräinen, eikä sen sisällön avaamiseksi tai tunnettuuden lisäämiseksi ole vielä tehty riittävästi. Lain tarkoituksena ollut tehtävärakennetyön mahdollistuminen on hyvällä alulla ja kehittymässä. Mm. Talentia on laatinut suositusta tehtäväranteiden ja työntekijöiden välisen työnjaon kehittämiseen. On kuitenkin epäselvää, tulisiko tämän tehtävän olla ensisijaisesti alan ammattijärjestön vastuulla. Ehdotammekin, että sosiaali- ja terveysministeriö ja valvontaviranomaiset ottaisivat tehtävästä selkeämmän vastuun yhdessä alan koulutusta antavien korkeakoulujen ja ammattijärjestöjen kanssa.

2.2 Mitä hyötyjä ammattihenkilöitä koskevalla lailla on sosiaalihuollon kannalta?

Ammattihenkilölaki on monelta osin selkeyttänyt sosiaalihuollon ammattien profiilia ja asemaa. Se on tukenut myös koulutuksellisia ratkaisuja ja opetussuunnitelmien sisältöjen kehittämistä suhteessa sosiaalityöntekijän ja sosionomin kelpoisuuksiin. Osaamisprofiilien kirkastaminen mahdollistaa myös työparityön huomioimisen korkeakoulujen (yo ja amk) yhteistyössä.

Ammattihenkilöiden rekisteröinti on ollut tärkeä avaus kansalaisten kannalta, mutta myös tarpeellinen selkeytys työntajien näkökulmasta. Lain toimeenpanon ensimmäisinä vuosina

näkyi selkeästi se, miten erilaisilla koulutustaustoilla sosiaalityöntekijän tehtävissä on toimittu ja kuinka haastavaa työntajille on täytynyt olla sosiaalityöntekijän pätevyysien tulkinta. Ammattihenkilöiden ammatinharjoittamisoikeuden tarkistamismahdollisuus julkisesta rekisteristä on ollut ehdottoman tarkoituksenmukainen ratkaisu ja helpottaa rekrytointitilanteita jatkossa. Lakiin sisältyvä ammattihenkilöiden valvonta sekä mahdollisuus tarvittaessa rajoittaa ammatinharjoittamisoikeutta tai poistaa ammatinharjoittamisoikeudet kokonaan on sosiaalihuollon laadun ja asiakkaiden turvallisuuden näkökulmista ollut tarkoituksenmukainen ratkaisu.

2.3 Mitä haittoja ammattihenkilöitä koskevalla lailla on sosiaalihuollon kannalta?

Laajassa perspektiivissä arvioiden lain tavoitteet ja saavutukset ovat erittäin myönteisiä, emmekä näe lailla olevan suoranaisia haittoja.

Tehtävärakennetyötä on osin tehty aika teknisesti ilman, että on huolellisesti valmisteltu työnjakoa ensisijaisesti ammattihenkilöiden osaamisen lähtökohdista, vaan lähtökohdat ovat saattaneet liittyä pikemminkin saatavilla olevaan työvoimaan ja talouteen. Sosiaalityöntekijöiden tehtäviä on muutettu sosionomin tehtäviksi, mikä on vaikuttanut ammattihenkilöiden osaamiseen tasoon ja palveluiden laatuun, eikä näin ollen arvioituna kaikki tehtävärakennetyö ole ollut asiakasturvallisuuden näkökulmasta perusteltua.

Yksittäisten työntekijöiden kohdalla on tullut tilanteita, jossa kelpoisuusvaatimukset ovat vaikeuttaneet työn tekemistä epäpätevänä, mutta toisaalta tämä on ollut myös lain tarkoituksen ja yleisten tavoitteiden suuntainen vaikutus (ammattihenkilöillä on tehtävissä vaadittava koulutus ja osaaminen). Pätevien työntekijöiden ja sijaisten saatavuuden ongelmia on saattanut ilmetä paikoittain, mikä on voinut tilapäisesti heikentää palveluiden saatavuutta. Saatavuus ja työmarkkinoiden kohtaanto-ongelma eivät kuitenkaan voi olla syitä vesittää lakia, joka antaa hyvät mahdollisuudet sosiaalihuollon kehittämiseen pidemmällä aikajänteellä. Pätevän henkilöstön saatavuus on turvattava muilla toimenpiteillä kuin lakia muuttamalla.

Toisaalta tällä hetkellä sosiaalihuollon kentällä työnantajilla lienee epäselvyyttä laillistettujen ammattihenkilöiden ja nimikesuojattujen ammattihenkilöiden ulkopuolelle jääneiden ammattilaisten osaamisen täysmittaisessa hyödyntämisestä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa. Tämän asian korjaamisessa tarvittaisiin nykyistä selkeämpää informaatio-ohjausta. Lisäksi ammattihenkilölakia kierrettäneen jossain määrin määrittelemällä työntekijän tehtävänimike niin, ettei tehtävässä tarvita tietyn pätevyyden omaavaa työntekijää. Tämä on epätarkoituksenmukaista.

3. Sosiaalihuollon ammattihenkilölain toimivuus

3.1 Ovatko ammattihenkilölakiin kirjatut oikeudet ja velvollisuudet toimivia?

Toimivia

Kerro tarkemmin näkemyksistäsi:

Lakitekstinä arvioituna ammattihenkilölaki nimenomaisesti pui oikeuksia ja velvollisuuksia monelta kantilta. Emme näe säädöstekstissä tästä näkökulmasta suuria puutteita tai ongelmia.

Lain 9 §:ään kirjatut sosiaalityöntekijän erityiset velvollisuudet ovat säädösten avulla hyvät ja kannatettavat, mutta pykälän soveltaminen kaipaisi edelleen selkeyttämistä ja käytäntöjen kehittämistä. Sosiaalityöntekijän asiantuntijuus on tiedeperustaista ja pohjautuu tutkittuun tietoon ja eettisiin periaatteisiin, ja niiden soveltamiseen tilannekohtaisesti. Tämä tuottaa sosiaalityöntekijälle laajan arviointi- ja päätöksenteko-oikeuden sekä niihin sisältyvän ammatillisen harkintavallan. Sosiaalityöntekijä jäsentää monimutkaisia ja ristiriitaisia ihmisten, perheiden ja yhteisöjen elämäntilanteita ja sosiaalisia ilmiöitä monipuolisesti. Sosiaalityöhön sisältyy välittömän asiakastyön ohella velvoite rakenteelliseen sosiaalityöhön, tiedontuottamiseen ja vaikuttavuuden osoittamiseen. Tämä pohjautuu sosiaalityön tiedeperustaan yhteiskuntatieteinä.

Sosnet ehdottaa, että sosiaali- ja terveysministeriö ja valvontaviranomaiset olisivat aloitteellisia 9 § koskevan ymmärryksen selkeyttämisessä. Yliopistoissa tuntuma on tällä hetkellä se, että pykälän kirjausta ei kaikilta osilta noudateta. Sosiaalihuollon ammattihenkilölaki on ennen muuta ammattihenkilöiden valvontalaki. Tämän asian selkeyttäminen alan ammattilaisille sekä työnantajan ja ammattilaisten vastuiden rajojen selkeyttäminen olisi tarpeen mm. ammattihenkilöiden perustuslaillisten oikeuksien turvaamisen (Sosamha 19-26 §) näkökulmasta.

3.2 Onko sääntely ollut toimivaa laillistettujen ammattihenkilöiden ammattitoiminnan näkökulmasta (sosiaalityöntekijä, sosionomi, geronomi, kuntoutuksenohjaaja)? Toimiva Toimiva

Kerro tarkemmin näkemyksistäsi

Tutkinnon suorittaneiden ja laillistettujen sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta sääntely on ollut tarkoituksenmukaista ja toimivaa. Sen sijaan 12 § mukaisesti sijaisena toimivien opiskelijoiden osalta sääntely on tällä hetkellä liian väljää mahdollistaen pykälän tulkinnan työnantajien toimesta hyvin eri tavoin. Rajanvetokeskustelua on käyty sen suhteen, synnyttääkö laki avoimen yliopiston (ei-ammattilliseen-tutkintoon johtavassa koulutuksessa) opiskelijalle sijaispätevyyden, mikäli kaikki aineopinnot ja käytännön jakso on suoritettu. Osassa yliopistoissa voi kuitenkin suorittaa aineopinnot kokonaisuutena avoimessa, mutta se ei johda tutkintoon. Sosnetin näkemys on, että tutkintotavoite tulisi ilmaista selkeästi ja tavalla, joka rajaa avoimen yliopiston opiskelijat sijaispätevyyden ulkopuolelle. Tämä vastaa tosiasiallisesti lain 12 §:ään kirjattua ”ammattiin opiskelevan” määrittelyä.

Yliopistoihin kantautuneiden tietojen ja erillisten todistuspyyntöjen perusteella työnantajilla on merkittäviä vaikeuksia tulkita opiskelijoiden pätevyyttä. Siksi olisi tarpeen pohtia myös opiskelijoiden rekisteröintiä vastaavalla tavalla kuin terveydenhuollossa on nyt käytäntönä.

3.3 Onko sääntely ollut toimivaa nimikesuojattujen ammattihenkilöiden näkökulmasta (lähihoitaja, kodinhoitaja, kehitysvammaistenhoitaja)?

En osaa sanoa

Kerro tarkemmin näkemyksistäsi

-

3.4 Miten ammattihenkilölaki on vaikuttanut niiden ammattiryhmien toimintaan, joita laki ei koske?

Ks. vastaus edellä kohtaan 2.3: Kentällä lienee jonkin verran epäselvyyttä laillistettujen ammattihenkilöiden ja nimikesuojattujen ammattihenkilöiden ulkopuolelle jääneiden ammattilaisten osaamisen täysmittaisesta hyödyntämisestä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa.

3.5 Onko ammattihenkilölaki ollut toimiva EU/ETA-alueella koulutuksen suorittaneiden henkilöiden kohdalla?

Melko toimimaton

Kerro tarkemmin näkemyksistäsi:

Sosnet-yliopistoverkosto on vastannut asiantuntijalausuntojen laadinnasta ensin Opetushallitukselle ja sittemmin ammattihenkilölain aikana Valviralle noin 14 vuoden ajan. Yhteistyö Valviran kanssa on sujunut moitteetta. Sosiaalityön yliopistokoulutuksen näkökulmasta ulkomailla tutkinnon suorittaneiden henkilöiden ammattioikeuksien myöntämisen sääntelyssä on joitakin ongelmia, jotka olisi hyvä pyrkiä ratkaisemaan. Ensinnäkin, sosiaalityön koulutusvastuuyliopistot eivät ole vakuuttuneita siitä, että lain mahdollistamat keinot (kelpoisuuskoe tai sopeutumisaika) olisivat parhaita mahdollisia toimintatapoja henkilön osaamisen varmistamisessa. Toinen keskeinen ongelmakohta on ollut ulkomailla sosiaalityön koulutuksen suorittaneiden riittävän kielitaidon varmistaminen. Laki ei anna nykyisellään mahdollisuuksia asettaa kriteereitä kielitaidolle etukäteen, vaan riittävän kielitaidon varmistaminen jää kelpoisuuskokeen ja sopeutumisajan arvioinnin varaan. Kuitenkaan kielitaitoon liittyviä ehtoja ei ole tämän osalta määritelty säädösten tasolla. Sosnet on lähtenyt siitä, että ulkomailla suorittaneen henkilön suomen tai ruotsin kielen hallinta tulisi vastata ammatin harjoittamisessa edellytettävää kielitaitoa. Asiakasturvallisuus edellyttää, että hakija kykenee ammatissa vaadittavaan asiakastyön edellyttämään vuorovaikutustyöhön, yhteistyöhön palvelujärjestelmässä, asiakasasiakirjojen laadintaan ja lainsäädäntöön perehtymiseen. On epäselvää, miten asia tulisi huomioida kelpoisuuskokeessa ja miten sitä valvotaan osana sopeutumisajaa.

3.6 Onko ammattihenkilölaki ollut toimiva EU/ETA-alueen ulkopuolella koulutuksen suorittaneiden henkilöiden kohdalla?

Melko toimimaton

Kerro tarkemmin näkemyksistäsi

Ks. vastaus edellisessä kohdassa. Tilanne on sama.

3.7 Millaisena näette kielitaitovaatimuksen ja kielen merkityksen sosiaalihuollon ammattitoiminnassa?

Ks. vastaus kohdassa 3.5. Sosiaalityö on luonteeltaan vuorovaikutukseen perustuvaa työtä. Asiakasturvallisuuden kannalta on olennaista, että työntekijä kykenee ammatissa vaadittavaan asiakastyön edellyttämään vuorovaikutustyöhön, yhteistyöhön palvelujärjestelmässä, asiakasasiakirjojen laadintaan ja lainsäädäntöön perehtymiseen. Kielitaidon taso tulisi ehdottomasti määritellä säädösten tasolla. Olisi kuitenkin tärkeä mahdollistaa se, että sosiaalihuollon ammattihenkilöiden tehtävissä toimisi erilaisista kulttuurisista, kielellisistä ja uskonnollisista taustoista tulevia henkilöitä. Maahanmuuttajataustaisten henkilöiden riittävän

suomen tai ruotsin kielen hallinnan tukeminen olisi tärkeää alan ammattikunnan moninaisuuden varmistamiseksi.

3.8 Onko JulkiSuosikin tietosisältö riittävä? (Siinä näkyvät seuraavat tiedot: nimi, syntymävuosi, ammattioikeus ja sen rajoitus.)

Kerro tarkemmin näkemyksistäsi (esim. miten JulkiSuosikkia tulisi uudistaa)

Laillistettujen ammattihenkilöiden perustietojen osalta sääntely on ehdottomasti riittävä. Sen pohjalta voi arvioida nimikesuojatun työntekijän oikeutta toimia tehtävässä. Intimateettisuoja täytyy olla muilta osin riittävä huomioiden työn riskit ja mahdollisesti työntekijään kohdistuvat haitat asiakkaiden taholta.

JulkiSuosikista tulisi henkilön niin halutessa ilmetä hänen suorittamansa ammatillinen lisensiaatinkoulutus, erikoistumiskoulutus tai ylempi ammattikorkeakoulututkinto. Voimassaolevan lainsäädännön mukaan nämä tiedot merkitään rekisteriin, mutta ne eivät käy ilmi julkisesta tietopalvelusta. Sosnetin näkemyksen mukaan ko. tietojen julkinen saatavuus voisi edistää kyseisten koulutusten ja niiden tuottaman osaamisen parempaa käyttöä sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä tukea myös tehtävärakenteiden kehittämistä.

3.9 Ehdotuksianne ammattitoiminnan sääntelyn toimivuuden ja valvonnan kehittämiseksi?

Sijaistuspykälän toteuttamista lienee käytännössä haastavaa valvoa, joten sen osalta on tarpeen pohtia opiskelijoiden viemistä rekisteriin.

Ammattihenkilölaki on ennen kaikkea valvontalaki. Sijaisena toimivat opiskelijat saattavat ottaa suuriakin henkilökohtaisia riskejä toimiessaan sijaisina. Ammattihenkilölaki fokusoi ammattihenkilön vastuisiin ja velvollisuuksiin ja viittauksia työnantajan vastuuseen ei tästä laista löydy. Työnantajalla on ensisijainen vastuu johtaa ja valvoa vastuullaan olevaa toimintaa, mutta myös työntekijän henkilökohtainen vastuu korostuu. Valvonta ei ole riittävä tällä hetkellä, jos kunnat pystyvät palkkaamaan sijaisiksi epäpäteviä sosiaalityöntekijän tehtävänimikkeellä. Kuntien rekrytointiperiaatteita ja -käytäntöjä tulisi ohjeistaa ja valvoa nykyistä selkeämmin.

3.10 Mitä toimintakäytäntöjä ja miten yksikössänne on jo uudistettu lain voimaantulon johdosta?

Sosiaalityön koulutusvastuuyksiköt ovat alkaneet huomioida ammattihenkilölain sisältämiä asioita monipuolisesti osana sosiaalityön opetusta eri tasoilla (mm. juridiikan kurssit, käytännön opetus jne.). Erityisesti ammattihenkilölain valvontaulottuvuutta olisi hyvä tuoda esille laajemminkin järjestämällä mm. valtakunnallisia (videovälitteisiä) seminaareja. Lisäksi yliopistot ovat osallistuneet yhteistyössä Valviran sosiaalihuollon valvontaosaston kanssa sosiaalityöntekijän ammattitaidon arviointiin liittyvän kuvauksen ja arviointitapojen valmisteluun. Valmistelutyö sekä myös sosiaalityön koulutuksen SORA-säädökset ovat käynnistäneet myös sosiaalityön käytännön opetuksen valtakunnalliseen linjaamiseen ja arviointikriteerien tarkempaan määrittelyyn liittyviä valmisteluprosesseja.

3.11 Miten organisaatiossanne on pyritty turvaamaan sosiaalihuollon vaatiman ammattityön edellytyksiä (esim. resursointi, organisointi)?

Yliopistot ovat vastanneet tähän mm. tuottamalla tietoa sosiaalityön käytännöistä ja asiantuntijuudesta sekä linjaamalla valtakunnallisesti sosiaalityön koulutukseen sisältyvän käytännön opetuksen tavoitteita ja oppimisen arviointikriteereitä (työskentely käynnistynyt v. 2018).

4. Jatkuvan ammatillisen kehittymisen menettelyjen ja seurannan toimivuus

4.1 Ovatko lain kirjaukset ammattitaidon ylläpitämisestä ja osaamisen kehittämistä toimivia?

Melko toimimattomia

Kerro tarkemmin näkemyksistäsi

Ammattihenkilölain 5 § velvoittaa sekä työnantajaa että ammattihenkilöä itseään ammattitaidon ylläpitämiseen ja osaamisen kehittämiseen. Myös sosiaalihuoltolain 53 § sisältää täydennyskoulutusvelvoitteen.

Säädösten em. kirjaukset ovat kannatettavia mutta sellaisenaan ovat osoittaneet riittämättömyytensä, sillä velvoitteet eivät aina tosiasiallisesti toteudu. Epäselvää on osin myös se, miten työnantajan ja työntekijän vastuut osaamisen kehittämistä tulkitaan (esim. tilanteet joissa epäillään työntekijän ammattiosaamisesta olevan puutteita ja harkitaan 19 § mukaisia menettelyjä ammattitaidon selvittämiseksi).

Sosnet ehdottaa harkittavaksi, että näistä säädettäisiin tarkemmin esimerkiksi asetuksella ja että sosiaali- ja terveysministeriö laatisi suosituksen täydennys- ja erikoistumiskoulutukseen osallistumisesta. Tässä yhteydessä olisi tarpeen määritellä tarkemmin, mitä kaikkea ammattitaidon ylläpitämisellä ja osaamisen kehittämällä tarkoitetaan (täydennyskoulutus, lisäkoulutus, erikoistumiskoulutus, tutkinto-opiskelu, työnohjaus, tutkimuksellinen työote ja tutkija-sosiaalityöntekijän tai kehittäjä-sosiaalityöntekijän määräaikaiset tehtävät jne.).

Yliopistojen kokemuksen mukaan sosiaalityön täydennyskoulutuksen tarjonta ja siihen osallistuminen on melko vähäistä. Tarjolla on lähinnä työnantajien ja muiden tahojen järjestämiä lyhyitä koulutuksia. Tämän vuoksi sosiaalityöntekijät hakeutuvat avoimeen yliopistoon tai tutkinto-opiskelijaksi suorittamaan muiden alojen perus- ja aineopintoja yliopistossa. Näiden ohella tarjolla on erikoistumiskoulutusta, jota sosiaalityön osalta järjestetään erikoissosiaalityöntekijän koulutuksena (70 op) neljällä erikoisalalla. Erikoistumiskoulutukset ovat tärkeä keino parantaa ja syventää sosiaalityöntekijöiden osaamista ja erikoisosaamista, mutta niiden osalta on epäselvyyttä ja eriäviä käytäntöjä työnantajien valmiudessa tukea työntekijöidensä kouluttautumista esim. opintomaksun (3500 euroa), matkakulujen ja työajan käyttämisen osalta.

4.2 Onko työntekijöiden ammattitaidon ylläpitämisen ja osaamisen kehittämisen seuranta toimiva toimintayksikkötasolla?

En osaa sanoa

Kerro tarkemmin näkemyksistäsi:

Yliopistoissa ei ole täysin selkeää käsitystä siitä, miten toimintayksiköissä seurataan työntekijöiden ammattitaidon ylläpitämistä ja osaamisen kehittämistä. Voidaan kuitenkin olettaa, että seuranta tehdään vähintäänkin vaihtelevasti eri yksiköissä/organisaatioissa/kunnissa. Kattavaa tietoa ei ole olemassa, mikä on iso haaste myös

näin sote-uudistuksen alla. Monissa muissa maissa sosiaalityöntekijöillä on tarkkaan määritellyt velvoitteet osallistua koulutukseen ammatinharjoittamisoikeuden pitämiseksi.

4.3 Millaisia toimintatapoja yksikössänne on käytössä sosiaalihuollon ammattihenkilön ammattitoimen edellyttämän osaamisen varmistamiseen sekä tietojen ja taitojen ylläpitämiseen ja kehittämiseen?

Tehtävä on osa yliopistojen perustehtävää sosiaalityön tutkimuksen ja koulutuksen vastuutahona (peruskoulutus, erikoistumiskoulutus, tohtorikoulutus ja muut asiantuntijatehtävät tutkimuksen ja koulutuksen saralla (mm. luennot seminaareissa, kouluttaminen jne.).

4.4 Tulisiko ammattihenkilön tietojen ja taitojen varmistaminen olla tarkemmin säänneltyä lainsäädännössä?

Kyllä

Lailta tulisi varmistaa, että työntekijöillä on aidosti mahdollisuus osallistua koulutuksiin työnantajan vastuulla, tuella ja rahoituksella. Kannatamme opiskelijoiden rekisteröintiä sekä 12 § nykyistä selkeämpää ohjeistamista mutta myös valvontaa

4.5 Tulisiko sosiaalihuollon erikoisosaaminen olla esillä ammattihenkilöitä koskevassa laissa (esim. erikoistyöntekijää koskeva säädös, erikoiskoulutuksen näkyminen rekisterissä)?

Kyllä

Ammattihenkilölain tarkoituksena on edistää sosiaalihuollon ammattihenkilöiden yhteistyötä ja tarkoituksenmukaisen tehtävärakenteen muodostamista asiakkaiden palvelutarpeet huomioon ottaen. Tehtävärakenteen kehittyminen on sosiaalihuollon henkilöstön osaamisen täysimääräisen hyödyntämisen, asiakkaiden palvelutarpeiden mutta myös kuntien taloudellisten resurssien kannalta tarkoituksenmukaista. Se on tarkoituksenmukaista myös työntekijöiden urakehityksen ja työvoiman saatavuuden näkökulmista, jolloin työntekijöillä olisi mahdollisuus edetä oman ammattikunnan sisällä vaativampiin tehtäviin ja että siirtymistä tuettaisiin toimivalla koulutus- ja tehtävärakenteella.

Tällä hetkellä sosionomien ja sosiaalityöntekijöiden tehtävärakenne on kehittymässä hyvällä tavalla. Sen sijaan sosiaalihuollon palveluista on puuttunut palveluiden porrastaminen perustason ja erityistason palveluihin, ja sama puute koskee myös tehtävärakenteita. Sosiaalityössä tulisi olla myös perussosiaalityön rinnalla myös erikoissosiaalityöntekijän tehtävänimike. Tämän vuoksi ammattihenkilölakiin kaivattaisiin ehdottomasti erikoistyöntekijää koskeva säädös. Erikoistyöntekijää koskevan säädöksen kirjaaminen lakiin vauhdittaisi erikoistumiskoulutuksen ja ammatillisen lisensiaatintutkinnon suorittaneiden sosiaalityöntekijöiden osaamisen käyttöä perus- ja erityispalveluissa. Ammattihenkilölain säätämisen yhteydessä eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta kiinnitti huomiota erityistyöntekijöihin ja totesi, ettei erikoistumiskoulutuksen uudistuksen (lait voimaan 1.1.2015) vuoksi lain säätämisen aikaan ollut mahdollista määritellä koulutusedellytyksiä erityistyöntekijän ammatinharjoittamisoikeuden myöntämiselle. Sosiaali- ja terveysvaliokunta kuitenkin katsoi, että tältä osin lainsäädännön kehittämistarpeet tulee myöhemmin arvioida uudelleen. (StVM 52/2014 vp).

Eduskunnan käsittelyssä olevaan sote-järjestämislakiin on kirjattu koulutuskorvauksia koskevaan 38 §:ään sosiaalihuollon ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden yliopistotasoisesta koulutusta ja siihen liittyvää käytännön harjoittelua koskevat koulutuskorvaukset. Pykälä laajentaa nykyisiä koulutuskorvauksen käytäntöjä koskemaan myös sosiaalihuoltoa, mikä on erittäin tärkeä ja tervetullut uudistus. Sosiaalihuollon osalta tämä koskee sosiaalihuollon peruskoulutuksen ohella sosiaalityön erikoistumiskoulutuksia. Koska erikoissosiaalityöntekijän koulutuksen rahoitus on jo pitkään ollut epävakaalla pohjalla, valtion rahoituksen kohdentuminen myös erikoissosiaalityöntekijän koulutukseen (70 op) neljällä sosiaalityön erikoistumisalalla luo erittäin tärkeitä edellytyksiä tutkimustietoon pohjautuvan osaamisen, työkäytäntöjen ja palvelujen kehittämiseksi sosiaalihuollossa. Samalla se luo mahdollisuuden rakentaa maakuntiin erikoissosiaalityöntekijöitä sisältävän henkilöstörakenteen, mikä mahdollistaa sosiaalityössä tarvittavan erityisosaamisen kehittymisen ja edellytykset vaikuttaville palveluille. Valtion rahoituksen kohdentaminen erikoissosiaalityöntekijän koulutukseen luo tärkeitä perusteita huomioida erityistyöntekijäryhmät myös sosiaalihuollon ammattihenkilölaissa (terveydenhuollon osalta ammattihenkilölakiin on kirjattu erikoislääkärin ja erikoishammaslääkärin ammatit).

4.6 On keskusteltu valtakunnallisen osaamisrekisterin perustamisesta. Miten tarpeellinen sellainen olisi sosiaalihuollon kannalta?

En osaa sanoa

Kerro tarkemmin näkemyksistäsi

Kysymykseen on vaikea ottaa kantaa, kun emme riittävästi tunne asian taustalla olevia keskusteluja tai terveydenhuollon tilannetta. On kuitenkin oletettavissa, etteivät työntajien nykyiset käytännöt työntekijöiden jatkuvan ammatillisen kehittymisen seurannasta ole riittäviä, joten vähintäänkin asian selvittämistä voidaan pitää tarpeellisena. Toisaalta olisi mietittävä huolella, mikä osaamisrekisterin tarkoitus sosiaalihuollon kontekstissa olisi, miten se toteutettaisiin ja kuka rekisteriä ylläpitäisi.

5. Sosiaalihuollon ammattihenkilöiden valvonnan toimivuus

5.1 Onko sosiaalihuollon ammattihenkilöiden valvonta toimiva?

Melko toimiva

Kerro tarkemmin näkemyksistäsi

Valvonta on yleisesti melko toimivaa. Viranomaisten tietoon tulee tasaisin väliajoin ongelmia, mikä kertoo siitä, että valvontaa tarvitaan ja että järjestelmä toimii kohtuullisesti.

Sosiaalihuollon valvonnasta vastaavat aluehallintoviranomaiset ja Valvira, joiden välinen työnjako on periaatteellisesti selkeä, mutta käytännön tilanteissa aiheuttaa jonkin verran epäselvyyttä. Lisäksi on syytä kiinnittää huomiota siihen, että valvontaa hoidetaan tällä hetkellä erittäin pienillä resursseilla huomioiden esimerkiksi kaksi vuotta sitten voimaan tullut ammattihenkilölaki ja siihen sisältyvä uusi ammattihenkilöiden valvontatehtävä. Näin ollen valvonta jää pitkälti ennakkollisen valvonnan sekä työnantajien ja organisaatioiden omavalvonnan varaan. Sosiaalihuollon ammattihenkilöiden valvonnan edellyttämään henkilöstöresurssiin ja valvontatehtävien hoitamisen edellyttämä toimintarakente on tarpeen huomioida osana valtion uuden lupa- ja valvontaviraston organisaation valmistelussa. Tällä hetkellä sosiaalihuollon valvonnasta vastaa Valvirassa oma erillinen yksikkönsä, joka on

toiminut hyvin. Yksikön tulevan tehtävälueen ja toiminnan riittävä resursoiminen ja turvaaminen tulevassa uudistuksessa ja maakuntien sote-rakenteessa on sosiaalihuollon kannalta erittäin merkityksellistä. Uuden viraston organisoinnissa tulee varmistua siitä, että jatkossakin sosiaalihuollon lupa-, ohjaus- ja valvontatehtäviä hoidetaan korkealla asiantuntemuksella.

Yliopistoissa on epäselvää, miten valvontajärjestelmä huomioi potilas- ja sosiaaliasiamiesten toiminnassa kertyvää tietoa. Asiamiehillä on velvoite raportoida toimintaa kerran vuodessa, mutta miten saatavilla olevia raportteja hyödynnetään osana sosiaalihuollon ja tarkemmin ammattihenkilöiden valvontaa?

Sosnet on yhteistyössä Valviran sosiaalihuollon valvontaosaston kanssa valmistellut sosiaalityöntekijän ammattitaidon arviointiin liittyvän kriteeristön ja arviointitapojen valmisteluun. Valmistelutyö on ollut hedelmällistä ja tuottanut aineksia ammattitaidon valvonnan perustaksi. Vastaanotto kentältä ammattitaidon selvittämisen esittelytilanteissa on ollut pääosin varsin myönteistä ja ammattihenkilöiden valvonnan kirjaamista on pidetty tärkeänä. Työssä tarvittavan osaamisen aukikirjoittamista on pidetty tärkeänä. Lisäksi valmistelutyö on saanut yliopistot oivaltamaan sen, että Sosnetissa on käytävä keskustelu siitä, miten opiskelijoille annetaan metatason taidot asioiden haltuunottamiseen ja jatkuvaan oppimiseen. Lisäksi tärkeäksi on koettu käynnistää valmistelutyö käytännön opetuksen arvioinnin yhdenmukaistamiseksi ja opiskelijoilta vaadittavan osaamistason yhteiseksi määrittämiseksi.

5.2 Onko valvontaviranomaisten (Avit, Valvira) antama sosiaalihuollon ammattihenkilöiden ohjaus toimiva?

Melko toimiva

Kerro tarkemmin näkemyksistäsi

Ks. edellinen vastaus. Yleisesti arvioiden ohjausta tulisi kuitenkin olla nykyistä enemmän, koska laki on vielä suhteellisen tuore ja kentällä on epätietoisuutta sen soveltamisessa. Valvonnan resurssit ovat tarpeeseen nähden liian pienet.

5.3 Ovatko laillistettujen sosiaalihuollon ammattihenkilöiden valvontaseuraamukset toimivia? Toimivia

Tästä ei liene laajempaa tietoa tai selvitystä. Valviran ylitarkastajien puheenvuoroista on voinut päätellä, että seuraamusvalikoima on melko joustava ja kohtuullinen. Tämä on hyvä asia, mutta herättää luonnollisesti myös kysymyksen seuraamusten kohteeksi joutuvien oikeusturvasta.

5.4 Ovatko nimikesuojattujen sosiaalihuollon ammattihenkilöiden valvontaseuraamukset toimivia?

En osaa sanoa

Kerro tarkemmin näkemyksistäsi

-

5.5 Ehdotuksianne sosiaalihuollon ammattihenkilöiden valvonnan ja valvontaseuraamusten kehittämiseksi?

-

6.–10. Sosiaalihuollon näkökulmia

6. Sosiaalihuollolle on tunnusomaista sen perustuminen julkisen vallan päätöksentekoon perustuviin päätöksiin. Tulisiko tällä mielestänne olla merkitystä ammattihenkilöitä koskevaan sääntelyyn?

Kyllä, miten?

Viranomaistoiminnassa tulee noudattaa laillisuusperiaatetta ja hallinnon lainalaisuuden periaatetta. Lyhytjänteiset poliittiset trendit eivät saa vaikuttaa pitkäjänteiseen ammattikelpoisuuksien ja -kuvien kehittämiseen tai sijaispykälän (12 §) tulkintaan.

Julkisen vallan käyttämiseen liittyvät näkökohdat perustelevat yhtäältä koko ammattihenkilölain välttämättömyyttä, mutta erityisesti sitä, miksi on tarpeen huolehtia sosiaalihuollon ammattihenkilöiden riittävä koulutus ja osaaminen tehtäviensä hoitamiseen. Tämän vuoksi ammatissa vaadittavan koulutuksen tarkka määrittely on tärkeää. Myös tilapäisesti tehtävissä toimivien opiskelijoiden koulutuksen tarkka määrittely on tarpeen (12 §).

Ammattihenkilölain tarkoituksena on edistää sosiaalihuollon ammattihenkilöiden yhteistyötä ja tarkoituksenmukaisen tehtävärakenteen muodostamista asiakkaiden palvelutarpeet huomioon ottaen. Tätä tehtävää varten laissa on tarkennettu sosiaalityöntekijän erityiset velvollisuudet (9 §), joka on mahdollistanut mm. ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden ammattihenkilöiden osaamisen laajemman hyödyntämisen niissä tehtävissä, jotka eivät lain mukaan kuulu sosiaalityöntekijän erityisiin tehtäviin. Lain käsittelyn aikana eduskunnan sosiaali- ja terveystieteiden valiokunta korosti, että kaikkein vaikeinta päätöksentekoa edellyttävä osuus on tehtävärakenteen ja työnjaon kehittämiseksi kuitenkin syytä kohdentaa sosiaalityöntekijöille (StVM 52/2014 vp, 3). Sosiaali- ja terveystieteiden valiokunta katsoi, että tästä syystä johtuen sosiaalityöntekijän tehtävissä tilapäisesti toimivalta sosiaalityöntekijältä tulee edellyttää riittävät alan opinnot. Valiokunta päätti muuttaa hallituksen esitystä tältä pohjalta siihen muotoon, missä laki lopulta tuli voimaan. Selkeät koulutusvaatimukset ovat työnantajien ja valvontaviranomaisten näkökulmasta erityisen tärkeitä tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä toimivien sosiaalityön opiskelijoiden osalta (12 §), koska opiskelijoita ei merkitä sosiaalihuollon ammattihenkilöiden keskusrekisteriin. Opiskelijat ovat kuitenkin lakiin sisältyvän valvonnan piirissä.

7. Miten sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annettua lakia tulisi kehittää, että se mahdollistaisi innovatiivisetkin uudistukset ja tehtävänjaot sosiaalihuollon ammattihenkilöiden kesken sekä tukisi asiakaslähtöisen toiminnan edellyttämää moniammatillista yhteistyötä?

Lähtökohtaisesti innovatiiviset avaukset mahdollistuvat silloin, kun ammattihenkilöiden perustehtäväkuvat ja -vastuut on ammattikunnan sisällä ja ammattiryhmien välillä selkeitä. Tehtävärakenteen kehittäminen nykyisestäään edellyttäisi yhteisesti valmisteltuja suosituksia ja ohjeistuksia, ja tässä asiassa STM ja valvontaviranomaiset voisivat olla aloitteellisia.

Tehtävärakennetyötä tulisi tehdä tieto- ja tutkimuspohjaisesti, sillä tällä hetkellä tämän osalta on huomattavia aukkoja. Tehtävärakennetyötä ei tehdä kaikilta osin täysin osaamisperustaisesti.

8. Millaisia mahdollisuuksia laki mielestänne voi antaa sosiaalihuollon kehittymiselle?

Ammattihenkilölaki on jo lyhyessä ajassa osoittanut tarpeellisuutensa monella tavalla ja mahdollistanut sosiaalihuollon palvelujen, osaamisen ja tehtävärakenteiden kehittämisen ja laadun varmistamisen sekä myös koulutuksen sisältöjen ja laadun kehittämisen. Laki on nostanut sosiaalihuollon ammattien ja koulutusten profiileja, selkeyttänyt ammattien rajoja ja niiden tehtäväkenttiä ja tuottanut näkemyksen ammattien työn vaativuudesta.

Kaiken kaikkiaan voidaan arvioida, että ammattihenkilölaki tukee kaikkien sosiaalihuollon tutkintojen koulutuksen ja työelämäkvalifikaatioiden suuntaamista niin, että roolit moniammatillisesti työskennellessä ovat selkeät. Tämä luo pohjaa toimivalle yhteistyölle eri ammattiryhmien välillä. Kelpoisuusvaatimukset toteuttavat asiakkaan oikeusturvaa. Lain pykälä 9 on erityisen tärkeä ja maininta siitä, että myös toiminnan vaikutusten seuranta ja arviointi kuuluu sosiaalityöntekijöille. Nyt kuitenkin siihen pitäisi luoda paremmat rakenteet ja mahdollisuudet kentällä. Esim. kirjaamiskäytäntöjä ja rekisterejä pitäisi miettiä siltä kannalta, miten ne paremmin mahdollistaisivat tämän kaltaisen toiminnan.

9. On esitetty, että sosiaali- ja terveydenhuollon erilliset ammattihenkilöitä koskevat lait tulisi yhdistää. Mitä terveydenhuollosta eroavia erityispiirteitä sosiaalihuollon osalta tulisi sisällyttää mahdolliseen yhteiseen lakiin?

Sote-kentälle olisi luontevaa, jos myös alojen ammattihenkilölaki olisi yhteinen. Sosiaalihuollon ammattihenkilölaki vaikuttaa pääosin hyvin pohditulta sisältöineen, vaikka joitakin yksittäisiä pykälälienee tarpeen muuttaa tai tarkentaa. Yhteisen lain tavoittelu on tarkoituksenmukaista ja kannatettavaa. On kuitenkin syytä harkita ja valmistella laki huolella, jotta alojen ja ammattien erot tulevat riittävällä tavalla huomioituksi. Mikäli terveydenhuollon ammattihenkilölaissa on sisältöjä, jotka virittävät samojen sisältöjen huomioimiseen myös sosiaalihuollon vastaavassa laissa, niin ne tulisi ottaa huomioon. Nykyisten sisältöjen tulisi tulla myös mahdollisessa yhteisessä laissa huomioituksi.

Sosiaalihuollossa mallia voisi ottaa tilapäisesti ammattihenkilön tehtävissä toimivien opiskelijoiden rekisteröinti ja ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ammattihenkilöiden kielitaidon täsmällisempi määrittely.

10. Mitä muuta haluatte tuoda esiin sosiaalihuollon ammattihenkilölakiin ja sen muutostarpeisiin liittyen?

- 1) Sosiaali- ja terveysministeriön tulisi kiinnittää vakavaa huomiota siihen, ettei sosiaalihuollon ammattipätevyyden ja osaamisen muutokset tapahdu vain ammattihenkilölain piirissä ja sen säännöksiä muuttamalla. Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla on alkanut korkeakoulujen yhdistämis- ja yhteistyöhankkeita, joissa on pyrkimyksiä kelpoisuuksien alentamiseen koulutuksen kautta ja koulutusten yhdistämistä tavalla, jossa esiintyy täysin vastakkaisia tavoitteita sosionomien ja sosiaalityöntekijöiden eriytyneiden ammattikuvien kehittämispyrkimyksille.

- 2) Sijaistamispöytäkirjan tulisi olla selkeämpi suhteessa ei-tutkintoon-johtavaan koulutukseen. Avoimen väylästä ei pidä muodostaa vakiintunutta työelämäjärjestystä ja keinoa tehdä sosiaalityöntekijän työtä riittämättömällä koulutuksella. Sosnetin näkemyksen mukaan 12 § tulee tulkita vain yliopistojen sosiaalityön pääaineopiskelijoihin. Muutoin saattaa käydä niin, että kentälle muodostuu pysyvien sijaisten joukko, jolla ei ole tosiasiallista mahdollisuutta pätevoitää sosiaalityöntekijäksi ilman sosiaalityön tutkinto-oikeutta yliopistossa.

- 3) Tulisi panostaa sosiaalihuollon ja ammattihenkilöiden valvonnan tosiasiallisiin mahdollisuuksiin. Kunnilla on taipumusta väljentää kelpoisuusvaateita. Mikäli valvonta ei onnistu olemaan vakuuttava, niin lain pelotevaikutus häviää.